

ROMANIAN MEDICAL TERMS: CLASSIFICATION AND STRUCTURE

Simona Nicoleta Staicu

Assist. Prof. PhD. „Victor Babeș” University of Timișoara

Abstract: Our research paper is focused on Romanian medical terminology and the analysis tries to emphasize morpho-lexical level from a linguistic point of view. A larger number of derived or compound medical terms have already been borrowed from different languages, a lesser part being the result of internal ways of structural terms formation. Our methodological approach would exemplify derivative and back formation as means of medical terms structures.

Keywords: medical terms, derivation, back formation, borrowings, internal structures

1. Repere teoretice

Dat fiind că împrumutul este o consecință a contactului cultural între două comunități de limbă, acest proces poate fi reversibil dar, deseori, există o asimetrie între limba sursă și limba receptoare, în sensul că numărul cuvintelor împrumutate, de cele mai multe ori, este mai mare decât a celor intrate din limba maternă în limba străină, sau, în unele cazuri, cum este cel al termenilor medicali, împrumutul de unități lexicale de specialitate se manifestă într-un singur sens: dinspre limba de prestigiu, într-un domeniu sau altul, înspre limba maternă. Această influență unidirecțională dinspre limba cu prestigiu cultural-științific internațional – cum este franceza sau engleza – către limba română s-a manifestat și se manifestă cu intensitate și în limbajul medical. La rândul lor, și aceste limbi au resimțit influența benefică a limbilor greacă și latină, de la care au împrumutat termeni de bază în sfera medicală. În asemenea situații de împrumut unidirecțional comunitatea lingvistică receptoare beneficiază de unele avantaje notabile, în special de bogăția semantică a limbii sursă, prin intermediul căreia termenii împrumutați sunt încorporați în sistemul lexical al limbii receptoare, adaptându-se noilor coduri lingvistice.

Terminologia, ca atare, „*contribuie activ la producerea, acumularea, sinteza și generalizarea cunoștințelor despre esența lucrurilor, a fenomenelor și a proceselor din natură, societate și gândire*” (Berejan 2000: 21).

Constatăm că în prezent numărul termenilor medicali, ca și, de altfel, al celor din alte limbaje specializate crește impresionant, limba română dispunând de diferite modalități de îmbogățire a vocabularului, în general, și al celui specializat, în mod particular.

Terminologia științifică, inclusiv cea medicală, ridică o serie de probleme lingvistice, una dintre cele mai complexe fiind cea referitoare la formarea, evoluția și aportul unităților terminologice în sistemele aferente științelor.

Se pot evidenția două categorii de unități terminologice: termeni de proveniență populară, naționali din punctul de vedere al formării și utilizării lor, și termeni de proveniență cultă, științifică, dintre care mulți au caracter internațional (Berejan 2000: 21).

Limba română este o limbă dinamică și deschisă oricăror schimbări. Împrumutul unor cuvinte, preluarea unor sensuri noi, necunoscute, dar mai ales „migrarea” unor cuvinte din lexicul

specializat spre lexicul comun, determină supunerea vorbitorilor (instruiți în grade diferite) la „presiuni” lexicale intense și complexe (Bidu-Vrănceanu 2000: 10).

2. Formațiuni medicale derivate parasintetic

Derivarea parasintetică este o derivare mixtă realizată cu elemente sufixale și prefixale, inclusiv cu radicali terminologici deveniți formați prefixali, în același timp. În limbajul medical termenii au fost împrumutați în formă derivată după acest model:

- *periflebită* (<fr. *périphlébite*) – substantiv ce definește inflamația țesutului conjunctiv din jurul unei vene (DM 2007: 803):

prefixoid: peri- (<gr. *peri* „în jurul”) + **rădăcină:** fleb- (<gr. *phleps, phlebos* „venă”) + **sufixoid:** -ită (<gr. *ites, itis* „asemănător cu, aparținând” ce indică o inflamație);

- *hiperlipidemie* (<fr. *hyperlipidémie*) – substantiv ce definește creșterea peste valorile normale a cantității de colesterol din sânge (DM 2007: 562):

prefixoid: hiper- (<gr. *hyper* „mai mult, excesiv”) + **rădăcină:** lipide- (<gr. *lipos* „grăsime”) + **sufix:** -mie (<gr. *haima, -atos* „sânge”: conținut în sânge a unui compus, în acest caz colesterolul);

Am întâlnit pe parcursul analizei numeroase exemple de termeni medicali care au intrat în limba română și s-au format în limbile sursă după acest tip de derivare: *agammaglobulinemie* (<fr. *agamma-globulinémie*), *dezalcooliza* (<fr. *désalcooliser*), *electroencefalogramă* (<fr. *électro-encéphalogramme*), *hipercolesterolemie* (<fr. *hypercholestérolémie*), *laringotraheită* (<fr. *laryngotrachéite*), *traheobronhoscopie* (<fr. *trachéobronchoscopie*) etc.

3. Termeni medicali formați prin derivare regresivă

Derivarea regresivă, ca mijloc intern de îmbogățire a lexicului, constă în suprimarea din structura unor cuvinte existente în limbă a unor afixe, în special a elementelor de sufixare. Este un procedeu de formare a cuvintelor, inclusiv al celor din limbajului medical românesc. În textele medicale se întâlnesc următoarele tipuri de derivate regresive:

- cuvinte formate (prin elidarea sufixului) de la baze verbale: *a auzi* < *auz*, *a drena* < *drenaj*, *a fractura* < *fractură*, *a implanta* < *implant*, *a masa* < *masaj*, *a peria* < *periaj*, *a detartra* < *detartraj*, *a transplanta* < *transplant*, *a voma* < *vomă* ș.a.

- derivate verbale regresive de la baze substantivale în -ație ce desemnează acțiuni, procese medicale: *inflamație* > *a (se) inflama*, *obturație* > *a obtura*, *operație* > *a opera*, *palpitație* > *a palpita*, *regurgitație* > *a regurgita*, *respirație* > *a respira* etc.

- substantive, nume de specialiști, provenite de la substantive, nume de specialități medicale (cu sufixul -ie): *stomatolog* < *stomatologie*, *dermatolog* < *dermatologie*, *nefrolog* < *nefrologie*, *cardiolog* < *cardiologie*, *neurolog* < *neurologie*, *radiolog* < *radiologie*, *chirurg* < *chirurgie*, ș.a.

4. Tipologia termenilor medicali compuși

Compunerea este procedeu de formare a unui termen nou din doi sau mai mulți termeni care își pierd sensul de bază și caracterul autonom în favoarea unui nou sens. Compunerea se face prin alăturarea termenilor (parataxă) sau prin contopirea lor, formându-se astfel un singur cuvânt sau două cuvinte legate prin cratimă (Coteanu/ Bidu-Vrănceanu 1975: 209-211). Precizăm că majoritatea acestor termeni au fost împrumutați ca atare din limbile de proveniență:

- **termeni compuși aglutinați:** adenopatie, amigdalectomie, bronșectazie, cardiologie, cardiovalvulotomie, dermatovenerologie, enteropatie, farmacologie, gastroenterocolită, hemoleucogramă, hemoragie, hernioplastie, ileorectostomie, imunoendocrinologie, laparoscopie, laringotraheită, mamografie, metroelitrografie, nefrotomografie, neuroendocrinologie, osteoarticular, otorinolaringologie, periapendicită, psihoterapie, radioanestezie, stafilococ, tomografie, traheobronhoscopie, vasodilatație ș.a.

- **termeni compuși ortografiți cu cratimă** care au în structură un element de compunere și un cuvânt: cardio-pulmonar, genito-urinar, maxilo-facial, medico-farmaceutic, medico-legal, medico-sanitar, scapulo-umeral, toraco-abdominal, uro-genital, utero-intestinal, utero-ovarian, utero-vaginal, vagino-uretral, vulvo-vaginal, vulvo-vaginită ș.a.

În structura morfematică a limbajului medical se evidențiază și termeni compuși care sunt formații interne românești, ca de exemplu: *medico-farmaceutic, medico-legal, medico-sanitar, medic-șef, soră-șefă* ș.a.

5. Termeni formați prin compunerea tematică

La intersecția dintre derivare și compunere se află formațiile cu așa-zisele prefixoide, pe care autorii tratatului *Formarea cuvintelor în limba română* le consideră *elemente de compunere* (Ciobanu/ Hasan 1970: 19-23). Fiind la origine niște cuvinte propriu-zise (provenind din latină sau din vechea greacă), dotate cu sens, valoarea lor lexicală este mai bine conturată și se impune mai pregnant în ceea ce privește constituirea structurii semantice a unităților din care fac parte. Remarcăm anumite prefixoide specifice (circumscrise) unor limbaje de specialitate, iar în cel medical, termenii formați cu pseudoprefixe sunt destul de numeroși.

În limbajul medical o frecvență mai mare au termenii împrumutați, formați cu următoarele elemente de compunere: **arterio-** „arteră”: arterioflebită (<fr. *artério-phlébite*), arterioplastie (<engl. *arterioplasty*), arteriosclerotic (<it. *arteriosclerotico*); **bronho- bronhi-** „bronhie”: bronhodilatație (<fr. *bronchodilation*), bronhopulmonar (<engl. *bronchopulmonary*), bronhiolită (<fr. *bronchiolite*); **cerebro-** „creier”: cerebrotomie (<fr. *cérébrotomie*), cerebrofiziologie (<engl. *cerebrophysiology*), cerebroscleroză (<fr. *cérébroscélérose*); **dermo- derma-** „piele, tegument”: dermatologie (<fr. *dermatologie*), dermatoză (<fr. *dermatose*), dermopunctură (<engl. *dermopuncture*); **hemato-** „sânge”: hematologie (<fr. *hématologie*), hematoscop (<fr. *hématoscope*), hematoză (<fr. *hématose*); **organo-** „organ, organism”: organogenie (<fr. *organogenie*, <engl. *organogeny*), organotrop (<fr. *organotrope*, <germ. *Organotrop*), organotomie (<fr. *organotomie*); **polio-** „cenușiu, materie cenușie”: poliomielită (<fr. *poliomyélite*), polioplasmă (<fr. *polyoplasme*); **strepto-** „streptococ”: streptococemie (<fr. *streptococcémie*), streptomycină (fr. *streptomycine*); **viro- viruso-** „virus, virotic”: viroză (<fr. *virose*), virologie (<fr. *virologie*), virusolog (<fr. *virusologue*), ș.a. (DM 2007).

Existența a numeroase rădăcini greco-latine în lexicul terminologic, în care două sau mai multe asemenea elemente se sudează, a condus la apariția unor noi termeni (Chiș 2001: 197).

Unele elemente de prefixare, de proveniență greacă sau latină, derivă de la alte discipline sau au o anumită valoare semantică, fapt ce ajută la formarea unor termeni noi aflați la granița dintre două discipline: *electrocardiogramă, hidrocefalie, biosinteză, chimioterapie, telecobaltoterapie* ș.a. Asemenea prefixoide au o semnificație care este caracteristică și altor discipline cu valori deja consacrate: *bio* < biologie, *hidro* („apă”) < hidrologie, *tele* („la depărtare”) < telecomunicații, *electro* < electric etc.

Din punct de vedere lexical, în categoria termenilor medicali împrumutați se evidențiază numeroase cuvinte compuse, majoritatea, în jurul prefixoidului:

a) termeni medicali formați din două sau mai multe elemente de compunere tematică: *angiografie* (*angio-* + *-grafie*), *arterioflebografie* (*arterio-* + *flebo-* + *-grafie*), *angiocardiopneumografie* (*angio-* + *cardio-* + *pneumo-* + *-grafie*), *bronhopneumopatie* (*bronho-* + *-pneumo-* + *-patie*), *cardiovalvulotomie* (*cardio-* + *-valvulo-* + *-tomie*), *colecistocolostomie* (*cole-* + *cisto-* + *colo-* + *-stomie*), *dermatovenerologie* (*dermato-* + *venero-* + *-logie*), *endoscopie* (*endo-* + *-scopie*), *ecoencefalografie* (*eco-* + *encefalo-* + *grafie*), *farmacologie* (*farmaco-* + *-logie*), *fotolaparoscopie* (*foto-* + *laparo-* + *-scopie*), *gastroragie* (*gastro-* + *-ragie*), *gastroenterostomie* (*gastro-* + *entero-* + *-stomie*), *hematologie* (*hemato-* + *-logie*), *hemoleucogramă* (*hemo-* + *leuco-* + *-gramă*), *ileopatie* (*ileo-* + *-patie*), *ileocolostomie* (*ileo-* + *colo-* + *-stomie*), *laringotraheotomie* (*laringo-* + *traheo-* + *-tomie*), *menometroragie* (*meno-* + *metro-* + *-ragie*), *nevralgie* (*nevr-* , *-algie*), *nazofaringoscop* (*nazo-* + *faringo-* + *-scop*), *oftalmologie* (*oftalmo-* + *-logie*), *osteoartropatie* (*osteo-* + *artro-* + *-patie*), *otorinolaringologie* (*oto-* + *rino-* + *laringo-* + *-logie*), *pancreatectomie* (*pancreat-* + *-ectomie*), *psihoendocrinologie* (*psiho-* + *endocrino-* + *-logie*), *rinoree* (*rino-* + *-ree*), *reoangiografie* (*reo-* + *angio-* + *-grafie*), *sacralgie* (*sacr-* + *-algie*), *salpingoovariectomie* (*salpingo-* + *ovari-* + *-ectomie*), *tahipnee* (*tahi-* + *-pnee*), *traheobronhoscopie* (*traheo-* + *bronho-* + *-scopie*), *ureterocistostomie* (*uretero-* + *cisto-* + *-stomie*), *vaginoragie* (*vagino-* + *-ragie*), *xerostomie* (*xero-* + *-stomie*), *xerotomografie* (*xero-* + *tomo-* + *-grafie*) (DM 2007) ș.a.

b) termeni medicali constituiți din elemente de compunere tematică și cuvânt: *adipofibrom* (*adipo-* + *fibrom*), *bronhodilatator* (*bronho-* + *dilatator*), *cefalhematom* (*cefal-* + *hematom*), *dermovaccin* (*dermo-* + *vaccin*), *fibrocartilagos* (*fibro-* + *cartilagos*), *gerontoprofilaxie* (*geronto-* + *profilaxie*), *hipnoanestezie* (*hipno-* + *anestezie*), *imunoanticorp* (*imuno-* + *anticorp*), *limfoganglion* (*limfo-* + *ganglion*), *mioedem* (*mio-* + *edem*), *neuromuscular* (*neuro-* + *muscular*), *osteoartrită* (*osteo-* + *artrită*), *perivaginită* (*peri-* + *vaginită*), *rinolaringită* (*rino-* + *laringită*), *seroprofilaxie* (*sero-* + *profilaxie*), *trombotest* (*trombo-* + *test*), *urolitiază* (*uro-* + *litiază*), *vasodilatație* (*vaso-* + *dilatație*) (DM 2007) ș.a.

Elementele de compunere cu cel mai ridicat grad de frecvență, extrase din textele medicale supuse analizei, sunt următoarele **prefixoide** și **sufixoide** de origine străină: *aden(o)-*, *-algie*, *angi(o)-*, *bronh(o)-*, *cardi(o)-*, *-card*, *derma-*, *dermat(o)-*, *-ectomie*, *-emie*, *enter(o)-*, *eritr(o)-*, *faring(o)-*, *fleb(o)-*, *gastro-*, *gineco-*, *-grafie*, *hem(o)-*, *hepat(o)-*, *hister(o)-*, *imuno-*, *laring(o)-*, *leuc(o)-*, *limf(o)*, *-logie*, *mio-*, *-miom*, *nefr(o)-*, *neur(o)-*, *oftalm(o)-*, *oste(o)-*, *patie-*, *-pedie*, *plasm(o)-*, *pneum(o)-*, *psih(o)-*, *-rafie*, *-ragie*, *schizo-*, *scler(o)-*, *-scleroză*, *-scop*, *-scopie*, *stafil(o)-*, *-stază*, *stomat(o)-*, *tomo-*, *-tom*, *tromb(o)-* etc.

Se poate observa că acest procedeu de compunere tematică este o modalitate foarte productivă în cadrul lexicului medical, asigurând o evoluție particulară de formare a termenilor medicali de la structuri simple, la structuri complexe.

6. Concluzii

Majoritatea termenilor medicali românești, priviți din punctul de vedere al structurii lor morfolexicale, sunt rezultatul împrumuturilor în special din franceză și engleză, care, la rândul lor, sunt constituite din elemente de derivare și compunere latine și grecești.

Fiind pe deplin conștienți că numeroase formațiuni derivate sau compuse sunt analizabile în limbile sursă de împrumut, în fapt ele sunt mijloace externe de îmbogățire a vocabularului medical românesc. Dar pentru a realiza o prezentare cât mai amplă sub aspect structural, am

considerat util să punem în evidență forma internă a termenilor prin dezvăluirea structurii lor morfematice la nivelul limbii sursă de împrumut.

Astfel, analiza noastră a vizat căile de formare a termenilor medicali, în special derivarea și compunerea, vizând sistemul terminologic românesc, cât și sistemul limbii sursă de împrumut. Am încercat, astfel, să conturăm un tablou lexical specializat, dintr-o dublă perspectivă, luând în considerare atât structura morfematică a formațiunilor împrumutate, cât și a creațiilor pe terenul limbii române.

Analiza întreprinsă confirmă existența în limba română a unor formațiuni, ca rezultat al unor procese de derivare sau compunere, ce au avut loc în limba sursă de împrumut, ele fiind preluate ca atare, gata formate, de limba română, contribuind la îmbogățirea terminologiei medicale românești.

Lexicul medical românesc actual este caracterizat prin diversitate și vitalitate. La aceasta contribuie și relația sa specială cu lexicul medical francez, și mai recent, cu lexicul englezesc.

BIBLIOGRAPHY

Berejan, S., „Terminologia tehnico-științifică internațională în dicționarele naționale generale” în *Terminologie și limbaje specializate*, ed. a II-a, Chișinău, 2000, p. 19-27.

Bidu-Vrânceanu, Angela (coord.), Ene, Claudia, Savulescu, Silvia, Toma, Alice, *Lexic comun, lexic specializat*, București, Editura Universității din București, 2000.

Bidu-Vrânceanu, Angela (coord.), *Lexic științific interdisciplinar*, București, Editura Universității din București, 2001.

Bidu-Vrânceanu, Angela, „Rolul lingvisticii în terminologie”, în *Terminology and translation studies*, Cluj-Napoca, Scientia, 2011, p. 21-36.

Cabré, Maria Teresa, „Terminologie ou terminologies? Spécialité linguistique ou domaine interdisciplinaire”, în *Meta*, XXXVI/ 1, 1991.

Cabré, M. T., „Theories of terminology. Their description, prescription and explanation” în *Terminology* vol. 9, nr. 2, John Benjamins Publishing Company, 2003, p. 163-199.

Chiș, Dorina, *Cuvânt și termen*, Timișoara, Augusta, 2001.

Ciobanu, Fulvia, Hasan, Finuta, *Formarea cuvintelor în limba română* (FCLR), Vol. I *Compunerea*, București, Editura Academiei RSR, 1970.

Coteanu, Ion, „Terminologia tehnico-științifică. Aspecte, probleme”, în *LR*, XXXIX, nr. 2, 1990, p. 95-99.

Coteanu, Ion, Bidu-Vrânceanu, Angela, *Limba română contemporană*, București, EDP, 1975.

Ploae-Hanganu, Mariana, „Terminologia și limba comună (Pentru o bază de date terminologice)”, *LR*, XLI, nr. 9, 1992, p. 479-483.

Nistor, Mihai, „Concepte terminologice”, în *Romanoslavica*, XL, București, Editura Universității din București, 2005, p. 93-101.

Nistor, Valeria, „Despre termeni și terminologii științifice”, în *Analele Universității din Timișoara*, 31, 1993, p. 169-175.

Rusu, Valeriu, *Dicționar Medical*, (DM), București, Editura Medicală, 2007.

Corpus de texte medicale:

Sîrbu, Elena, *Kinetoterapia în afecțiunile reumatologice*, Timișoara, Editura Eurobit, 2007.

Sîrbu, Elena, *Contribuții la studiul neurorecuperării în accidentul vascular cerebral ischemic*, Timișoara, Editura Eurobit, 2008.

Suciu, Oana, Poenaru, Dan V., *Recuperarea mersului în afecțiunile piciorului tratate ortopedico-chirurgicale*, Timișoara, Editura Politehnica, 2011.

Zolog, Alexandru, *Afaziile, semiologie, neurolingvistică, sindromatologie*, Timișoara, Editura Eurobit, 1997